

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty
Güz/Autumn, 2021, 8 (2), 762-790

İSLAM HUKUKUNDA MÜZAYEDE (AÇIK ARTIRMA) AKDİ
Auction (Muzayadah) In Islamic Law

Şeyhmus AKSAK

Araştırma Görevlisi, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku AD. Türkiye. E-Mail: seyhmus.aksak@amasya.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-4517-1271.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received: 12/07/2021
Kabul Tarihi / Accepted: 19/11/2021
Yayın Tarihi / Published: 30/12/2021
Cilt / Volume: 8
Sayı / Issue: 2
Sayfa/ Pages: 762-790

Atıf / Cite as: Aksak, Şeymus. "İslam Hukukunda Müzayede (Açık Artırma)" [Auction (Muzayadah) In Islamic Law]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 8/2 (2021), 762-790

Doi No: <https://www.doi.org/10.17859/pauifd.915277>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Ithenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar/lar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. The Author/s declared that there is no conflict of interest.

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 8 (2) 2021: 762-790

İSLAM HUKUKUNDA MÜZAYEDE (AÇIK ARTIRMA) AKDİ*

Şeyhmus AKSAK**

Öz

Günümüz ticaret hayatında birçok alanda müzayededen istifade edildiği gibi geçmişte de bu akit türü, birçok toplum tarafından kullanılmıştır. Tarihi M.Ö. 5. asra kadar giden müzayede, İslamiyet geldikten sonra da Müslümanlar tarafından kullanılmaya devam edilmiştir. Fıkıh kaynaklarımızda müzayede, bazı mekruh işlemlerle birlikte ele alınmış ve müzayedenin bunlardan farklı olarak mubâh olduğuna değinilmiştir. Hz. Peygamber'in bizzat kendisinin müzayede ile satım yaptığına dair rivayetler ile sahâbe ve tâbiûn büyüklerinin müzayedenin meşru olduğuna dair ifadeleri, bu akdin meşruiyetinin en başta gelen dayanaklarıdır. Geçmişten itibaren devlete ait malların satımı ve kiraya verilmesinde; cebri icbar yolu ile haczedilmiş malların satımında müzayede usulü kullanılmaktadır. Keza özel kişiler tarafından pek çok farklı mal, müzayede yöntemi ile satılmakta veya kiralanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Akit, Ticaret, Satış, Kira, Müzayede.

Auction (Muzayadah) In Islamic Law

Abstract

Auction was used by many societies in the past, just as it is being used in many fields in today's commercial life. The auction, having been recorded as early as 500 BC, continued to be used by Muslims after Islam. In our fiqh sources, the auction is handled together with some *makruh* contracts and it is mentioned that the auction is permissible differently from these. The hadiths expressing that The Prophet himself sold goods by auction and the statements of the sahabah and tabiûn elders about the legitimacy of auction are the primary pillars of the legitimacy of this contract. Since the past, the auction method has been used in the *sale* and *lease of state-owned goods* and in the sale of *distraigned goods*. Likewise, many different goods are sold or rented by private individuals by auction method.

Keywords: Contract, Trade, Sales, Lease, Auction.

Structured Abstract: In this study auction is discussed in terms of Islamic law. As a result of the research, it has not escaped our attention that the auction is an indispensable type of contract both in the past and today. Although auction is an important issue, we have seen that it is not sufficiently researched in our country in terms of Islamic Law. In addition, day by day, we are witnessing the expansion of the fields in which the auction is performed and the emergence of new auction varieties.

* Makale Etik Kurul İzni gerektirecek bir unsur içermemektedir. Makalede yazar/lar arası Çıkar Çatışması olmadığına ve herhangi bir kuruluştan maddi destek alınmadığına dair yazarın yazılı beyanı bulunmaktadır. Ayrıca bu makale, yazarın "İslam Hukukunda Müzayede (Açık Artırma) Akdi" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Araştırma Görevlisi, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku AD. Türkiye. E-Mail: seymus.aksak@amasya.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-4517-1271.

Thus we wanted to examine this issue in a comparative way with modern law, primarily based on the sources of Islamic law. We can briefly describe the auction as: Auction is a method used to build contracts such as rent and sale by announcing the place, time and conditions of the auction in advance and to determine who offers the highest price among those who are ready. Islamic jurists state that the auction is lawful (halal) to use it in all types of *mubâh* contracts. Although some faqih believe that the auction is *makruh*, this view is not respected in Islam. In classical books of Islamic law, three issues that are similar to auctions are mentioned, but not considered legitimate. These are *as-sawm ala as-sawm* (bargain over the bargain), *al-bai ala al-bai* (sale over the sale) and *an-najesh* (bid rigging). The aspect in which they are similar to the auction is that usually someone other than the parties to the contract increases the price of the product that is the subject of the contract. However these transactions are separated from the auction in many ways when examined in detail. Because in these transactions, it damages one of the parties to the contract. Among the topics we examined in our study are types of auctions. Some of them already existed in the past; some of them are newly emerged species today. The auction is divided into two parts: *forced sale by auction* and *voluntary sale by auction*. Forced sale by auction is an auction procedure performed by official authorities, without regard of the owner's consent. For this reason, this type of auction is considered a public law treatment. On the other hand, voluntary sale by auction is a type of auction based entirely on the will of the goods owner. In this type of auction, the owner can sell his goods to the highest bidder or sell them to the lower bidder. In addition, today the type of auction applied by the state and referred to as *closed bidding* is applied. Such auction is considered permissible in Islamic law because it does not contradict the basic principles of Islamic law.

Keywords: Sales, Auction, Bargain Over The Bargain, Sale Over The Sale, an-Najesh.

GİRİŞ

Türkçemizde açık artıma olarak ifade edilen müzayede usulünün eski dönemlerden günümüze kadar birçok toplum tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Müzayedenin tarihsel serencamı takip edildiğinde, müzayede, M.Ö. 5. Asra kadar geriye gitmektedir. Babillerde evlenme çağına gelmiş kadınlar, müzayedeye sunulur ve en yüksek fiyat veren kişi ile evlendirilirdi.¹ Antik Roma döneminde ise vergi tahsildarlarının belirlenmesi amacıyla müzayede yapılırdı ve halktan en yüksek vergiyi toplayacağını taahhüt edenlere bu iş, ihale edilirdi.²

Müzayede İslam'dan önce Arap dünyasında da bilenen ve kullanılan bir ihale yöntemi idi. İslamiyet geldikten sonra da müzayede, bir satış şekli olarak Müslümanlar tarafından kullanılmaya devam edildi.³ Hz. Peygamber'in bizzat kendisinin müzayede ile satım yaptığına dair rivayetler⁴ ile sahâbe ve tâbiûn büyüklerinin müzayedenin meşru olduğuna dair ifadeleri bu akdin varlığını ortaya

¹ Herodotus, *Herodot Tarihi*, Çev. Müntekim Ökmen, (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1973), s. 94.

² Cevad Alî (1408/1987), *Târîhu'l-'Arab Kable'l-İslâm*, (b.y.: Dâru's-Sâkî, 1422/2001), 9/300.

³ Alî, *Târîhu'l-'Arab*, 14/83.

⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût vd., (b.y.: Dâru Risaleti'l-Alemiyye, 1430/2009), "Ticaret", 25 (No. 2198).

koymaktadır.⁵ Tarihi kayıtlar, birçok İslam toplumunda müzayede ile alışverişin yaygın olduğunu göstermektedir.

Osmanlıda iltizam usulüne göre mukâtaalar (vergi gelirleri) belli bir bedel karşılığında özel teşebbüs tarafından tahsil edilirdi. Bu işi üstlenen (mültezim), mukâtaalardan birini, vergisini taksitle vereceğine dair kefil göstererek üzerine almaktaydı. Bu mukâtaalar genellikle üç yıllığına müzayede ile iltizama verilirdi.⁶

Osmanlı Devleti'nde müzayedeyi de içeren kamu ihale sisteminin özel yasalarla düzenlenmesine 1857 (1273) tarihli nizamnâme ile başlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra, özel kanunlarla yeniden düzenlenmiştir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, önce 1925 tarihli 661 sayılı Müzayede, Munakasa ve İthalat Kanunu; daha sonra 1934 tarihli 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunlar çerçevesinde devlet alım, satım, kiralama, yapım ve hizmet gibi ihtiyaçların karşılanması hususunda uygulanması gereken esasları düzenlemiştir.⁷

1983 tarihinde ise 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu⁸ yürürlüğe girmiştir ve önceki kanun ilga edilmiştir. Ancak bu kanunun saydamlık ve tam rekabeti sağlayamaması ve bazı kurum ve kuruluşları kapsamaması gibi eksikleri bulunduğu düşünülmüştür. Bu eksiklerin giderilmesi amacıyla 2002 yılında 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kabul edilmiştir. Ancak bu kanun, daha önce yürürlükte olan 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu yürürlükten kaldırmamıştır. Bu tarihten itibaren idarenin yapacağı mal veya hizmet alımları, yapım işleri, taşıma işleri ve başka kişilerden taşınmaz mal kiralamaları ihalelerinde 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu uygulanmıştır. Bunların dışında kalan iş ve işlemlerde; yani idarenin mal ve hizmet satımları ve kiraya vermeleri gibi devlete gelir getirici nitelikte olanlarda ise 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu uygulanmıştır.⁹ Halen bu iki kanun uygulanmaktadır. Buna göre Kamu İhale Kanunu, münakasa (eksiltme) usulü ihalelerde izlenmesi gereken usul ve esasları belirlerken; Devlet İhale Kanunu, müzayede usulü ihalelerdeki usul ve esasları belirler.

Devlet eli ile müzayedenin uygulandığı bir diğer mesele ise cebri icra (icra iflas) yoluyla el konulan malların satımıdır. Gücü yettiği halde borcunu zamanında ödemeyerek temerrüde düşen kişi, icra takibine alınır ve sahip oldukları mallar, borcu miktarınca cebri müzayede ile satılır. Keza bir borçlunun sahip olduğu mallar, borcuna yetmediğinde iflası istenir ve mülkiyetindeki tüm mallar cebri müzayede ile satılır. Bu satıştan elde edilen paralar alacaklılara teslim edilir. Ayrıca rehinli mallar,

⁵ Alî Muhammed Alî Kasım, *Bey'u'l-Mezad fî'l-Fıkhî'l-İslamî ve'l-Kanûni'l-Vad'î*, (İskenderiyye: Dâru'l-Camiatü'l-Cedide, 2002), 128-130.

⁶ Halil Cin - Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 1990), 1/380.

⁷ Cengiz Kallek, "Müzayede", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/238.

⁸ Devlet İhale Kanunu (DİK), Resmi Gazete, 18161 (10 Eylül 1983), Kanun No. 2886.

⁹ Kemal Gözler ve Gürsel Kaplan, *İdare Hukukuna Giriş*, (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2019), 25. Basım, 251.

bölünemeyen tereke malları ve bölünemeyen ortak mallar (izâle-i şüyu) cebri icra yoluyla müzayede ile satılır. Ülkemizde cebri icra ilgili düzenlemeler, 1932 yılı 2004 Sayılı İcra İflas Kanunu'nda¹⁰ yer alır.¹¹

Klasik fıkıh literatüründe müzayedenin meşruiyetine ve müzayede ile ilgili bazı mevzulara değinilmiş olmakla birlikte günümüzdeki kadar ayrıntılı şekilde incelenmemiştir. Müzayede müstakil bir konu olarak ele alınmak yerine; yasaklanmış olan bazı hileli işlemlerden ayırmak ve bu yasaklı işlemlerin aksine müzayedenin câiz bir işlem olduğunu ifade etmek amacıyla incelenmiştir. Burada fakihler genellikle müzayedenin hükmünü ve vasfını zikretmekle yetinmiştir.¹² Müzayede, bey' akdinin kuralları kapsamında değerlendirilmiş olabileceğinden, ayrıca detaylı incelemeye gidilmemiştir. Bununla birlikte fıkıh mezhepleri arasında müzayede konusunu en geniş şekilde ele alanlar ise Mâlikî âlimleridir.¹³

Yapılan araştırma neticesinde müzayedenin hem geçmişte hem de günümüzde vazgeçilmez bir akit türü olduğu dikkatlerden kaçmamıştır. Bu nedenle biz de bu çalışmamızda müzayedenin İslam hukukuna göre tanımını yaparak meşruiyetini ve yapı olarak müzayedeye benzemekle beraber cevâz verilmeyen işlemleri inceleyeceğiz. Ayrıca müzayedenin çeşitlerini ele alarak bunları, çağdaş hukukla mukâyeseli şekilde ele alacağız.

1. Müzayedenin Tanımı

Müzayede, Arapça sözlük anlamı olarak, *artmak, artırmak veya bir şeye ilave etmek* anlamlarına mukabil gelen z-y-d (ز ي د) kökünden türemiştir.¹⁴ Aynı kökten türeyen el-müzâyede (المزايعة) sözcüğü, en az iki veya daha fazla kişinin katıldığı bir eylemi ifade eden mufâale (المفاعلة) fiil grubuna giren bir mastardır. Buna göre müzayede, lügavî anlamı itibariyle “en az iki veya daha fazla kişinin karşılıklı olarak artırması” anlamına gelmektedir.¹⁵ Müzayedenin terim anlamı, lügavî anlamıyla büyük ölçüde uyumaktadır. Ayrıca müzayede ile aynı kökten türeyen ve Arapçada *müzayedenin yapıldığı yer anlamına gelen* mezad (المزاد) sözcüğü, müzayede anlamında kullanılmaktadır.¹⁶

¹⁰ İcra İflas Kanunu (İİK), *Resmi Gazete*, 2128 (19 Haziran 1932), Kanun No. 2004.

¹¹ Baki Kuru vd., *İcra ve İflas Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2001), 39-40.

¹² Halid b. Abdülaziz Said, *Ahkamü Bey'ül-Müzayede fi'l-Fıkhî'l-İslamî* (Riyad: Dâru'l-Meyman, 2011), 48.

¹³ Recep Özdirek, *İslam Hukukunda Akdin Sınırları* (İstanbul: Yedirenk, 2010), 98-99.

¹⁴ Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tâcü'l-'Arûs Min Cevâhiri'l-Kamûs* (b.y.: Dâru'l-Hidaye, ts.), 8/155; Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvînî el-Hemedânî, *Mu'cemü Mekayîsi'l-Luga*, (b.y.: Dâru'l-Fikr, 1399/1979), “z-y-d”, 3/40.

¹⁵ Ebü'l-Kasım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *Esâsü'l-Belâga*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1419/1998), “z-y-d”, 429; Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-Kari Şerhi Sahihî'l-Buhari* (Beyrut: Dâru İhyâü't-Turâsî'l-Arabî, ts.), 11/260.

¹⁶ Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, (Beyrut: Dâru sâdir, 1414/1994), “z-y-d”, 3/199.

İslam hukukçuları, müzayedeyi terim olarak şu şekilde tarif etmektedir: “Müzayede, mal sahibinin malını müzayede sunduğunu ilan etmesi üzerine, bu malı satın almak isteyenlerin birbiri üzerine fiyat artırımında bulunması ve en son artıran kişinin malı satın almasıdır.”¹⁷ Bu tanımda müzayede usulü ile satım akdinin açıklandığı görülmektedir.

İslam hukuku kaynaklarında müzayede, çoğunlukla “bey’u’l-müzayede (بيع المزايعة)” (müzayede satımı) tamlaması ile ifade edilmektedir.¹⁸ Kanaatimizce bu izafenin aslı, “el-bey’u bi’l-müzayede (البيع بالمزايعة)” (müzayede ile satım) iken cer harfi olan “bâ” hafzedilmiş ve sonuç sebebe izafe edilmiştir.¹⁹ Muhtemelen bu sebeple bazı çağdaş hukukçular, “el-bey’u bi’l-müzayede” (açık artırma ile satım) şeklinde bir kullanım tercih etmektedir.

Türk Borçlar Kanunu’na (TBK) göre;

“Açık artırma yoluyla satış (müzayede); yeri, zamanı ve koşulları önceden belirlenerek, hazır olanlar arasından en yüksek bedeli öneren ile yapılan satıştır.”²⁰

Tariflerden de anlaşıldığı üzere müzayede, genellikle bir akit veya satım akdi olarak ifade edilmektedir.²¹ Ancak asıl itibarıyla müzayede, doğrudan bir akit olmaktan ziyade, neticesinde akit meydana getiren ve bu akitteki fiyatın belirlenmesinde kullanılan özel bir yöntemdir.²² Müzayede yöntemi neticesinde meydana gelen akitler ise genellikle satım ve kira akitleridir. Ayrıca ilke olarak İslam hukukunda diğer akitlerde de müzayede usulü ile işlem yapılmasında bir sakınca görülmemiştir. Örneğin bir gayrimenkul, müzayede usulü ile satıldığında, bunun neticesinde satım akdi meydana gelmekte ve satım akdinin hükümleri geçerli

¹⁷ Muhammed b. Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, 1414/1993), 15/76; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Ravzatü’t-Tâlibîn ve ‘Umdetü’l-Müttakîn*, thk. Zuheyr Şavuş, (Beyrut: el-Mektebetü’l-İslamiye, 1412/1991), 3/415; Komisyon, “müzayede”, *el-Mevsûatü’l-fikhiyye el-Kuveytiyye*, (Kuveyt: Dâru’s-selâsil, 1404-1427/1984-2006), 37/86; Said, *Müzayede*, 49.

¹⁸ Komisyon, “müzayede”, 86; Said, *Müzayede*, 49. Kaynaklarda bunun eş anlamlısı olan “bey’u men yezîd (بيع من يزيد)” kavramı da kullanılmaktadır. Örnek için bk. Ebû’l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Ferganî el-Merginânî, *el-Hidâye fi’ş-Şerhi’l-Bidayeti’l-Mübtedi*, thk. Talal Yusuf, (Beyrut: Dâru İhyâu’t-Türâsi’l-Arabî, ts.), 3/54.

¹⁹ Buna benzer kullanımlar, Arap dilinde oldukça fazladır. Örneğin “sehiv secdesi (سجدة السهيو)” (sehiv sebebiyle secde) ve “tilâvet secdesi (التلاوة سجدة)” (tilâvet sebebiyle secde) tamlamalarında sonuç sebebe izafe edilmiştir. Bk. Abdünnebi b. Abdürresûl Ahmed Negrî, *Düstûru’l-Ulemâ*, (Beyrut: Dâru’l-kütübi’l-İlmiyye, 1421/2000), 2/119.

²⁰ Türk Borçlar Kanunu (TBK), *Resmi Gazete*, 27836 (4 Şubat 2011), Kanun No. 6098, md. 274.

²¹ Çağdaş İslam hukukçusu Şebir, müzayedeye bazen “akit” bazen de “satım” denilmesinin sebebinin, müzayedenin akit ve satıma vesile olmasından kaynaklandığını ifade eder. Bk. Muhammed Osman Şebir, “Akdü Bey’i’l-Müzayede beyne’ş-Şeri’ati ve’l-Kanun”, *Buhûs Fikhiyye fi Kadâyâ İktisâdiyye Mu’asıra*, (Ürdün: Dâru’n-Nefâis, 1418/1998), s. 782.

²² Zarife Şenocak, “İnternette Kurulan Açık Artırma İle Satım Sözleşmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 50/3, (1 Ağustos 2001), 98.

olmaktadır; müzayede usulü ile kiraya verildiğinde ise müzayedenin sonunda kira akdi meydana gelmekte ve kira akdinin hükümleri geçerli olmaktadır.

Günümüz Türk hukukuna göre müzayede neticesinde meydana gelen akitler ise satım, kira, trampa²³ ve mülkiyetin gayri ayni hak²⁴ tesisidir.²⁵ Gerek İslam alimlerinin gerekse günümüz hukukçularının müzayede neticesinde sadece satım akdini esas almaları ve müzayedeyi buna göre tarif etmeleri, müzayedenin çoğunlukla satım akdi için kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Bu açıklamalardan sonra müzayedeyi şu şekilde tarif edebiliriz: “Müzayede; Yeri, zamanı ve koşulları önceden duyurularak, kira ve satım gibi akitleri inşa etmek ve hazır olanlar arasında en yüksek bedeli önereni belirlemek için kullanılan bir yöntemdir.”

Günümüz Türkçesinde *artırma*, *açık artırma* ve *mezat* gibi kavramlar müzayede ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca müzayede için ihale kavramı da sıkça kullanılmaktadır. Asıl itibariyle ihale kavramı, bir şemsiye kavram olarak hem müzayedeyi hem de münakasayı (eksiltme) içermektedir.²⁶ Ayrıca hukuk dilinde “ihale etmek” deyimini, “bir şeyi veya işi en uygun görülene bırakmak” anlamında kullanılmaktadır.²⁷

2. Müzayede Akdinin Meşruiyeti

İslam hukukçuların çoğunluğu, müzayedeyi mubâh görmektedir. Hatta bu konuda icma'ın vâki olduğu dahi ifade edilmiştir. Bununla birlikte müzayedenin mekruh olduğu görüşünde olanların yanı sıra *ganimet* ve *miras* satımları dışında mekruh olduğu kanaatinde olanlar da vardır. Ancak Hanefî, Malikî, Şâfiî, Hanbelî, Zâhirî, Zeydiyye, İmâmiye ve İbâziye mezhepleri müzayede akdini mubâh kabul etmektedir.²⁸ Görüldüğü gibi Sünnî ve Şîî gibi çeşitli mezheplerin dahil olduğu önemli

²³ Trampa: Bir malın para aracılığı olmaksızın doğrudan doğruya başka bir mal ile değiştirilmesi, değiş tokuş, takas.

²⁴ Mülkiyetin gayri ayni hak tesisi, bir mal üzerinde mülkiyet hakkı dışında, süknâ hakkı hariç olmak üzere irtifak hakları ile kat irtifakı tesisi işleridir.

²⁵ Gözler, *İdare*, 250-251.

²⁶ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2013), “İhale”, 234; Komisyon, *Türk Hukuk Lûgatı*, (Ankara: Başbakanlık Basımevi Yayınları, 1991), “İhale”, 170.

²⁷ Genel Türkçe Sözlük, “İhale Etmek” (Erişim 5 Nisan 2021).

²⁸ Serahsî, *Mebcut*, 15/76; Ebü'l-Hâsen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr fi Fıkhi Mezhebi's-Şâfiî*, thk. Ali Muhammed Ma'ud - Adil Ahmed Abdulmevcûd, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419/1999), 5/344; Ebû Muhammed Abdullah b. Ebî Zeyd Abdirrahmân el-Kayrevânî, *en-Nevâdir ve'z-Ziyâdât 'alâ Mâ Fi'l-Müdevvene*, thk. Abdu'l-Fettah Muhammed el-Hulû vd., (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1999), 6/442; Ebü'l-Ferec b. Kudâme Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî, *eş-Şerhu'l-Kebîr*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî vd., (Kahire: y.y., 1414/1995), 11/180-181; Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî, *el-Muhallâ bi'l-âsâr fi Şerhi'l-Mucellâ bi'l-İhtisâr*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, , ts.), 7/370.

bir çoğunluk müzayedeyi mubâh görmektedir. Biz de öncelikle müzayedeyi mubâh görenlerin; daha sonra müzayedeyi mekruh görenlerin delillerini sunmak istiyoruz.

Müzayedenin mubâh olduğuna dair getirilen en önemli delil, Hz. Peygamber'in bizzat kendisinin müzayede usulü ile satım yaptığını aktaran rivayettir. Bu rivayete göre sahâbeden biri, Hz. Peygambere gelerek kendisine yardımda bulunmasını ister. Hz. Peygamber, ona elinde neyin olduğunu sorar; o da bir kilim ile bir bardağı olduğunu söyler. Bunun üzerine sahâbîden onları kendisine getirmesini ister. Olay devamında şöyle gelişir:

“...Daha sonra Hz. Peygamber her iki eşyayı eline alıp “Bu kilimi ve bardağı kim satın alır?” diye seslendi. Sahâbeden biri “O ikisini bir dirheme satın alırım” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber “bir dirhemden fazla veren var mı? diye iki veya üç defa tekrarladı. Başka bir sahâbî, “iki dirheme ben satın alırım” deyince Hz. Peygamber bu eşyaları o kişiye sattı. Daha sonra iki dirhemi alıp ensariye verdi...”²⁹

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, sahâbînin eşyalarını satmak için öncelikle müzayede usulü ile satım duyurusunu (ilân) yaptı. Bu ilânı duyan bir müşteri fiyat teklifinde bulundu. Hz. Peygamber ise bunu yeterli bulmadığı için ilan etmeye devam etti ve orada bulunan başka biri, fiyatı artırdı. Bunun üzerine Hz. Peygamber malı birincisine değil; daha yüksek fiyat veren ikinci kişiye sattı. Hz. Peygamber'in fiili olarak yaptığı bu satış muamelesi, müzayedenin cevâzını savunanların en açık delilidir.³⁰

Râvilerden ikisi zayıf olduğu gerekçesiyle yukarıdaki hadis, bazı hadis bilginleri tarafından zayıf görülmektedir.³¹ Tirmizî gibi muhaddisler, bu hadisi hasen hadis kategorisinde değerlendirmektedir.³² Dolayısıyla muhaddisler, bu hadisin senedi hakkında ihtilaf etmektedir. Fakat fakihler, genellikle bu hadisi sahih görmekte ve müzayedenin cevâzına dair delil olduğunu ifade etmektedir.³³ Onlar, genellikle nassa, kıyasa ve sahâbe uygulamalarına aykırı gelmediği takdirde, isnad bakımından zayıf olsa da şer'î meselelerde, bu gibi hadisler ile amel etmektedirler.³⁴

Müzayedenin cevâzına doğrudan değil, dolaylı olarak delil sayılabilecek rivayetler, isnad zinciri bakımından daha güçlü görünmektedir. Bu sebeple bunlar da müzayede için delil getirilmektedir. Bunlardan birisine göre kölesine, ölümünden

²⁹ İbn Mâce, “Ticaret”, 25 (No. 2198).

³⁰ Aynî, *Umdetü'l-Kari*, 11/260.

³¹ Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *Nuhabü'l-Efkâr fî Tenkîhi Mebâni'l-Ahbâr*, thk. Ebû Temim Yasir b. İbrahim, (Katar: Vezaretü'l-Evkaf ve Şuuni'l-İslamiyye, 1429/2008), 8/36.

³² Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullah ez-Zeylaî, *Nasbü'r-râye li-tahrîci ehâdîsi'l-Hidâye*, thk. Muhammed 'Avvâme, (Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 1418/1997), 4/23.

³³ Zeylaî, *Tebyîn*, 4/67; Mâverdî, *el-Havi'l-Kebir*, 5/344; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî, *el-Muğni*, (b.y.: Mektebetü Kahire, 1388/1968), 4/161.

³⁴ Said, *Müzayede*, 99.

sonra azat olduğunu³⁵ söyleyen bir sahâbî, daha sonra fakir düşmüş ve bu kölenin bedeline muhtaç olmuştur. Bu durumu Hz. Peygamber'e arz etmesi üzerine, olay şu şekilde gelişmiştir:

“... Hz. Peygamber, köleyi alarak ‘bunu benden kim satın almak ister?’ dedi. Nuaym b. Abdillâh onu bir fiyat karşılığında satın aldı. Sonra Hz. Peygamber, o parayı Ebû Mezkur'a verdi ...”³⁶

Hadisteki ifadeye göre karşılıklı artırma olmadığından bu hadisin müzayedenin cevâzına delil olamayacağı ifade edilmiştir. Çünkü sadece birinin teklifi üzerine satış gerçekleşmiş ve başka biri artırmamıştır. İbn Battâl el-Kurtubî (öl. 449/1057) ise Hz. Peygamber'in “benden bunu kim satın almak ister?” sorusunun, malı müzayedeye (artırmaya) sunduğuna işaret ettiğini ve bu şekilde müflisin malını satarak borçlunun borcunu ödemesini sağlamak istediğini belirtir.³⁷

Müzayedenin mubâhlığına dair icma'ın da vâki olduğu ifade edilmektedir. İcma'ı delil getirenler, müzayedenin Müslüman halkların çarşılarında sıkça başvurulmuş bir akit yöntemi olduğunu ve cevâzında tüm fakihlerin ittifak ettiklerini belirtmektedir.³⁸ Fakat müzayedenin mekruh olduğu görüşünde olanlar ve dolayısıyla muhalefet edenler de mevcut olduğu bilinmektedir. Bundan dolayı bu konuda icma'ın vâki olduğunu söylemek zor görünmektedir. Muhalefet edenler, biraz sonra ele alacağımız gibi, Ebû İmrân İbrâhîm en-Nehâî (öl. 96/714) ve Hasan-ı Basrî (öl. 110/728) gibi tâbiînden kimselerdir. Özellikle Hanefî fıkıh usulüne göre değerlendirildiğinde bu bilginlerin muhalefeti, sahabe icma'ının gerçekleşmesine engel olmaktadır.³⁹ Sahabeden sonraki asırlarda icma'ın gerçekleşmiş olup olmadığı meselesine gelince, sonraki dönemlerde fakihlerden bir kimsenin müzayedeye karşı olumsuz tavır takındığına dair bir bilgiye rastlamadık. Ayrıca bu konuda icma'ın vuku olduğunu dile getirenler, fıkıh mezheplerin teşekkülünden sonra yaşayan müçtehitlerdir. Bu sebeple sonraki asırlarda sükûtî icma'ın vuku bulmuş olabileceği kanaatindeyiz.

³⁵ Bu şekildeki köle azadına *tedbir* (التدبير); köleye de *müdebber* (المدير) denir.

³⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), “Buyu”, 59 (No. 2141); Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhya'it-Tûrasi'l-'Arabî), “Zekat”, 41, “Eymân”, 58.

³⁷ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn b. Hacer Ahmed Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-Bari Şerhü Sahihi'l-Buhari*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379/1960), 4/354.

³⁸ Abdurrahman b. Abdullah el-Ba'lî el-Hanbelî, *Keşfü'l-Muhâdarât*, thk. Muhammed b. Nasır el-'Acemî, (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmîyye, 1423/2002), 1/371; Muvaffakuddîn İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/161.

³⁹ Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *Usûlü'l-fıkıh (Usûlü's-Serahsî)*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ty.), 2/114; Muhammed Salih Aslan, *İbrahim en-Nehâî'nin Fıkıh Tarihindeki Yeri ve Hanefî Mezhebine Etkisi*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 102.

Müzayedenin mubâh olduğuna dair sahâbe ve tâbiûn uygulamalarından da örnekler mevcuttur. Hz. Ömer'in sadaka edilmiş bir deveyi müzayede ile sattığına;⁴⁰ keza Hz. Ömer döneminde Kûfe valiliğini yapan Mugire b. Şu'be'nin (öl. 50/670) ganimet mallarını müzayede usulü ile sattığına dair rivayetler mevcuttur.⁴¹ Daha sonraki dönemlerde müzayede ile ticaret yapılmaya devam edildiği ifade edilmektedir. Örneğin Ömer b. Abdülaziz'in (öl. 101/720) kölelerin müzayede ile satımı için görevlendirdiği memurları olduğu rivayet edilmektedir.⁴² Muhammed Hamidullah, Hz. Peygamber döneminde mezatçılığın bir meslek olarak mevcut olduğunu ifade etmektedir.⁴³

Çağdaş İslam hukukçuları tüm bu rivayetlerin İslam'ın ilk asrında müzayedenin yaygın olduğuna işaret ettiğini; müzayede hakkında herhangi bir yasaklama olsaydı, ilk başta o dönemde yaşayan sahâbe ve tâbiûnun karşı çıkacağını; ancak onların müzayedeye karşı çıktıklarına dair herhangi bir rivayetin olmadığını; bu durumun da onların müzayedenin kullanılmasına rıza gösterdiklerini ifade etmektedir.⁴⁴

Çağdaş İslam hukukçuları, toplumun maslahatı için müzayedenin gerekli olduğunu dile getirmektedir. Müzayede, çoğu zaman fakirlerin, borçluların ve malı elinde kalan esnafın mallarını hızlıca satmasına ve ihtiyaçlarını karşılamasına yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan devletin hacizli malın satımında, müzayede yöntemini tercih etmesi, borçlunun ve alacaklının maslahatı için gerekli görülmektedir. Zira müzayedeye konu olan mal, teklif veren müşteriler sayesinde mümkün olan en yüksek fiyata ulaşır. Malın yüksek fiyata satılması da hem borçlunun hem de alacaklının menfaatine olacaktır. Ayrıca bazen ortaklar veya varisler arasında paylaşılması mümkün olmayan bir mal müzayede ile satılarak problem giderilir. Şayet müzayede akdi terkedilirse, fakirler, ihtiyaçlarını karşılamak için malını satmakta zorlanacak, malını satmak isteyen tüccar malı gerçek değerinde satamayacağı için zarara uğrayacaktır.⁴⁵

Tâbiûndan olan Hasan-ı Basrî (öl. 110/728), İbn Sîrîn (öl. 110/729), Evzâî (öl. 157/774) ve İbn Râhûye (öl. 238/853) ganimet ve miras malların satımı dışında müzayedenin yapılmasını mekruh görmektedir.⁴⁶ Onların dayandıkları delillerinden biri, kendisine müzayedenin hükmü sorulduğunda, Abdullah b. Ömer'in (öl. 73/693) verdiği cevabı ihtiva eden rivayettir:

⁴⁰ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî, *el-Musannef*, thk. Kemal Yusuf el-Hût, (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409/1988), 4/286, (No. 20200).

⁴¹ İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, 4/287, (No. 20206)

⁴² İbn Hazm, *Muhallâ*, 7/373-374.

⁴³ Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, Çev. Salih Tuğ, (Ankara: İmaj Yayınları, 2003), 2/991.

⁴⁴ Kasım, *Bey'u'l-Mezad*, 128-130.

⁴⁵ Kasım, *Bey'u'l-Mezad*, 131.

⁴⁶ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-Bari*, 4/354.

“... İbn Ömer şöyle dedi: Hz. Peygamber, ganimet ve miras malların satışı dışındaki alışverişlerinizde sizden birinin, kardeşinin satışı üzerine satış yapmasını yasaklamıştır.”⁴⁷

Bu görüş sahipleri, bu rivayetten hareketle, ganimet ve miras mallarında müzayede yönteminin kullanılmasını câiz; bunların dışındaki ticaret mallarında kullanılmasını mekruh görmüştür. Onlar, bu hadisin, Hz. Peygamber’in bir sahâbînin eşyalarını müzayede ile satışını konu olan hadisi takyid ettiğini ifade etmiştir.⁴⁸

Mutlak olarak müzayedeyi mubâh görenler, bu rivayetin zayıf olduğunu, zayıf olan bir rivayetin de mutlak bir hükmü takyid edemeyeceğini belirtmektedir. Zayıf olmasının nedeni de bu rivayetin isnad zincirinde bulunan Abdullah b. Lehi’a (öl. 174/790) hakkında yapılan tenkitlerdir.⁴⁹ Söz konusu râvi için Nesai, onun rivayetlerinin zayıf olduğunu belirtmiş⁵⁰; Süyûtî (öl. 911/1505) de onu müdellis olarak vasıflandırmıştır.⁵¹ Keza söz konusu hadis, sahih bile kabul edilse, yine de bu görüştekiler için delil olamayacağı ifade edilmektedir. Zira bu hadiste zikredilen *ganimet* ve *miras* kavramları, umumun efratlarından bazılarının zikri kabilindedir. Diğer bir ifade ile o dönemde en çok ganimet ve miras mallarında müzayede usulü satıldığından dolayı bir nevi, örnek babından bunlar, rivayette zikredilmiştir. Dolayısıyla hadisteki istisna edatından sonra zikredilen *ganimet* ve *miras* kavramlarının, hükmün bağlandığı yer olmadığı ve müzayedenin bunların dışındaki malların satımı için de kullanılmasının meşru olduğu vurgulanmıştır.⁵²

Ebû İmrân İbrâhîm en-Nehâî (öl. 96/714) ve Ebû Bekr Eyyûb es-Sahtiyânî’nin (öl. 131/749) dahil olduğu bir kısım âlim ise ganimet ve miras malların satımı da dahil, tüm ticari işlemlerde müzayede yönteminin kullanılmasını mekruh görmüştür. Bu görüştekilerin en önemli delilleri, pazarlık üzerine pazarlık satımı konusunda rivayet edilen “Müslüman kimse, kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmaz”⁵³ hadisidir. Onlara göre müzayede satışı bu nehiy kapsamına girmektedir.⁵⁴ Onlar bu hadisi zahirine ve umûmuna hamletmek suretiyle Müslüman kişinin kardeşinin pazarlığı üzerine yaptığı her türlü pazarlığı kapsadığını düşünmüş ve kişinin meşru görülmeyen bu şekildeki pazarlığa düşme ihtimalinden dolayı müzayedeyi de mekruh

⁴⁷ Ebü’l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût vd., (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1424/2004), 3/394 (No. 2826), 3/397 (No. 2827); Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilal b. Esed eş-Şeybânî, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaût, (b.y.: Müessesetü’r-Risâle, 1421/2001), 9/295 (No. 5398).

⁴⁸ Ebû Abdillâh Muhammed eş-Şevkânî es-San’ânî, *Neylü’l-evtâr şerhu Münteka’l-ahbâr*, thk. ‘Usame’d-Din es-Sabâbiti, (Mısır: Dâru’l-Hadis, 1413/1993), 5/200.

⁴⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethü’l-Bari*, 4/354.

⁵⁰ Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *ed-Du‘afâ’ ve’l-Metrûkân*, thk. Mahmûd İbrahim Zaid, (Halep: Dâru’l-V‘ay, 1396/1976), 64.

⁵¹ Ebü’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyûtî, *Esmâ’ü’l-müdellesîn*, thk. Mahmûd Muhammed Mahmûd, (Beyrut: Dâru’l-Ceyl, ts.), 66 (No. 29).

⁵² Şevkânî, *Neylü’l-evtâr*, 5/200; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethü’l-Bari*, 4/354; Kasım, *Bey’u’l-Mezad*, 141; Said, *Müzayede*, 105-106.

⁵³ İbn Mace, “Ticaret”, 13 (No. 2172); Müslim, “Nikah”, 38, 51, 54, “Buyu”, 9, 10, 12.

⁵⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethü’l-Bari*, 4/354.

saymıştır.⁵⁵ Ancak İslam hukukçuların çoğunluğu, müzayededeki kişilerin birbirinin üzerine fiyat artırması, söz konusu hadiste nehiy edilen pazarlık üzerine pazarlıktan farklı olduğunu belirterek bu görüşü sahih görmemektedir.⁵⁶ Müzayedeyi mekruh görenler, ayrıca Hz. Peygamber tarafından müzayedenin yasaklandığını ifade eden bir rivayeti⁵⁷ de delil getirmektedir. Ancak bu rivayet de senedinin zayıf olduğu şeklinde itirazlar edilmektedir.⁵⁸

3. Müzayedeye Benzeyen Yasaklı İşlemler

İslam hukuku kaynaklarında müzayedeye benzeyen; fakat meşru kabul edilmeyen üç mesele zikredilmektedir. Bunlar *pazarlık üzerine pazarlık*, *satım üzerine satım* ve *neceştir*. Bu üç mesele, fıkıh ve hadis kaynaklarında birlikte incelenir ve müzayedenin de bunlardan farklı olduğuna değinilir.⁵⁹ Bunların müzayedeye benzestikleri ortak yön ise genellikle akdin tarafları dışında birinin akde konu olan malın fiyatını artırmasıdır. Diğer bir ifade ile bu yasaklı işlemler, alıcı ve satıcı pazarlık halinde iken veya sonrasında üçüncü bir kişinin mal için daha iyi bir teklifte bulunması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu yönü ile yasaklı işlemler, birden fazla müşterinin karşılıklı fiyat artırması şeklinde olan müzayedeye benzemektedir. Ancak ayrıntılı incelendiğinde aralarında önemli farkların olduğu görülecektir. Bundan dolayı öncelikle bu üç meseleyi inceleyip bunların müzayedeye benzerliği ve farklılığı ortaya koyacağız.

3.1. Pazarlık Üzerine Pazarlık

Pazarlık üzerine pazarlık⁶⁰, “taraflar birbiriyle akdi kurmaya meylettği sırada başka birinin gelip satıcıya daha yüksek fiyat teklifinde bulunması; ya da müşteriye malın daha iyisini veya aynı tür malı daha düşük fiyata pazarlamasıdır.”⁶¹ Dolayısıyla pazarlık üzerine pazarlık, akitte bulunan taraflar dışında üçüncü kişinin, taraflardan

⁵⁵ Ebü'l-Abbâs Ziyâüddîn Ahmed b. Ömer b. İbrâhîm el-Ensârî el-Kurtubî, *el-Müfhim limâ eşkele min Telhîşi kitâbi Müslim (el-Müfhim şerhu Şahîhi Müslim)*, thk. Muhyiddin Dîb Müstû ve diğerleri, (Dimaşk/Beyrut: Dâru İbn Kesîr/Dâru'l-Kelemî't-Tayyib, 1417/1996), 4/108; Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî el-Kâdî, *İkmâlü'l-Mu'lim bi-fevâ'id (fî şerhi Sahîhi) Müslim*, thk. Yahyâ İsmâil, (Mısır:1419/1998, Dâru'l-Vefâ'), 4/283.

⁵⁶ Serahsî, *Mebûât*, 15/76; Merginânî, *el-Hidaye*, 3/54; Mâverdü, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 5/344; İbn Muvaffakuddîn İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/161.

⁵⁷ “Hz. Peygamber'den müzayedede satışını yasakladığını işittim.” Dârekutnî, *es-Sünen*, 3/394 (No. 2826), 3/397 (No. 2827); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 9/295 (No. 5398).

⁵⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-Bari*, 4/354.

⁵⁹ Kâsânî, *Bedâi'*, 5/232-233.

⁶⁰ Pazarlık üzerine pazarlığın Arapça ifadesi “*es-sevm a'lâ's-sevm* (السوم على السوم) veya *es-sevm a'lâ sevmî ahîhi ev ğayrihi*” (السوم على سوم أخيه) şeklinde olup *pazarlık* anlamına gelen *sevm* (سوم) kelimelerinden terkip edilmiştir. Bk. İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, “s-v-m”, 12/310.

⁶¹ Ahmed b. Abdilganî b. Ömer ed-Dimaşkî İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1412/1992), 5/102; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-Bari* 4/353; İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf el-Cüveynî, *Nihâyetü'l-Matlab fî Dirâyeti'l-Mezheb*, thk. Abdulazim Mahmûd ed-Dîb, (Cidde: y.y., 1428/2007), 5/437.

birine yeni teklifte bulunması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Üçüncü kişinin yeni teklifi iki şekilde meydana gelir:

1. Üçüncü şahsın müşteri vasfıyla ilk müşterinin fiyatı üzerine fiyat artırması.
2. Üçüncü şahsın satıcı vasfıyla benzer bir malı ilk satıcının fiyatından daha düşük fiyatla müşteriye sunması.

Bu iki maddenin dayandığı delil, ayrı rivayetlerle gelen iki hadistir. Bunlardan biri, “Müslüman kimse kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık etmez...”⁶² hadisi ve “Bir kısmınız kardeşinin satım akdi üzerine satım yapmasın...”⁶³ hadisidir. Hanefî ve Mâlikîler, birinci hadisi, birinci maddeye; ikinci hadisi ikinci maddeye yorumlamaktadırlar. Dolayısıyla onlar, her iki hadisin de *pazarlık üzerine pazarlık* hakkında olduğu görüşündedirler.⁶⁴ Fakat Şâfiî ve Hanbelîler, birinci hadisin pazarlık üzerine pazarlığın yukarıdaki iki maddeyi de kapsadığını; ikinci hadisin ise sonraki bölümde ele alacağımız satım üzerine satım için olduğu görüşündedir.⁶⁵

Netice itibariyle pazarlık üzerine pazarlık, taraflar arasında malın fiyatında anlaşma sağlanıp akdin icab-kabul ile tamamlanacağı sırada, üçüncü bir kişinin müdahalesi söz konusudur. Şayet malın fiyatında henüz anlaşma sağlanmamış ise üçüncü bir kişinin müdahale etmesi, pazarlık üzerine pazarlık kapsamında değil; müzayede kapsamında değerlendirilir.⁶⁶ Ayrıca taraflardan birinin icapta bulunup diğeri kabulde bulunmaması sırasında başkasının pazarlığa müdahil olması da müzayede kabul edilir.⁶⁷

Pazarlık üzerine pazarlığın yasağıyla ilgili delil, yukarıda ifade ettiğimiz iki hadise dayanmaktadır. Bununla birlikte bu şekildeki davranışın kişileri zarara uğrattığı ve toplumda ifsada sebebiyet vereceği ifade edilmiştir. Bunlara dayanarak Hanefîler, bunu tahrîmen mekruh olarak görürken;⁶⁸ cumhur, haram kabul etmiştir.⁶⁹ Aynı delillere dayanarak Hanefîlerin farklı hükmi sonuçlara ulaşmalarının sebebi, onların fıkıh usulü görüşlerindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bu konuda farklı bir görüş de Şâfiî'ye aittir. O, pazarlık üzerine pazarlık yapan kişinin, bunun

⁶² İbn Mace, “Ticaret”, 13 (No. 2172); Müslim, “Nikah”, 38, 51, 54, “Buyu”, 9, 10, 12.

⁶³ İbn Mace, “Ticaret”, 13 (No. 2171); Buhari, “Buyu”, 58 (No. 2139); Müslim, “Nikah”, 50, 51, “Buyu”, 8.

⁶⁴ Kemâlüddîn Muhammed es-Sivâsî İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadir*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 6/477; Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Kahire: Dâru'l-Hadis, 1425/2004), 3/183.

⁶⁵ Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'ânî elfâzi'l-Minhâc*, (b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994), 2/390-391; Ebü'l-Ferec İbn Kudame, *Şerhu'l-Kebîr*, 11/177-178.

⁶⁶ Mâverdî, *el-Havi'l-Kebir*, cilt: 5 s. 345.

⁶⁷ Zeylaî, *Tebyîn*, 4/67.

⁶⁸ Merginânî, *el-Hidâye*, 3/53.

⁶⁹ Mâverdî, *el-Havi'l-Kebir*, 5/343; Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şirâzî, *et-Tenbîh fî fûrû'i'l-fikhi's-Şâfi'i*, (Beyrut: Merkezu'l-Hedemati ve'l-Ebhasi's-Sekafeti, 1403/1983), 96; Kayrevânî, *en-Nevâdir*, 6/442; Muvaffakuddîn b. Kudâme, *el-Muğni*, 4/161.

yasaklandığına dair bilgisi varsa günahkar olduğu; aksi halde günahkar olmadığı görüşündedir.⁷⁰

Malikî ve Hanefilere göre pazarlık üzerine pazarlığın vuku bulması için öncelikli şart, tarafların kendi aralarında akit yapmaya meyletmeleridir. Bu “meyletme” ise semenin belirlenmiş olması ile açıklanmaktadır.⁷¹ Dolayısıyla taraflar arasında semen belirlenmemişse başkasının taraflardan birine yeni teklifte bulunması câiz görülmektedir. Bu durumda bu yeni teklif, pazarlık üzerine pazarlık değil, müzayede sayılmaktadır.

Şâfîî ve Hanbelilere göre de pazarlık üzerine pazarlığın haram sayılması için önceki akitte, taraflar arasında malın ücretinde anlaşma sağlanmış olması gerekmektedir.⁷² Şâfîîlere göre taraflar arasında ücret konusunda anlaşma sağlanmadan evvel rızaya delalet eden bir emare olmakla birlikte sarih ifadenin olmaması durumunda -mesela satıcının teklif edilen fiyat üzerinde başkasıyla istişare yapacağını söylese veya bir şey söylemese- mezhep içinde iki görüş vardır. Çoğunluğa göre sükût, rızaya delalet etmediği için üçüncü bir şahsın pazarlıkta bulunmasında bir sakınca yoktur.⁷³ Dolayısıyla bu görüşe göre sarih bir ifade olmadığından üçüncü şahsın yeni teklifte bulunması, müzayededeki pey sürme olduğu düşünülerek câiz görülmektedir.

Netice itibariyle pazarlık üzerine pazarlığın müzayededen ayrıldığı husus, akdin tarafları arasında fiyat vb. konularda anlaşma sağlanıp sağlanmadığı ile ilgilidir. Pazarlık üzerine pazarlık, alıcı ve satıcı arasında fiyat belirlenip akit yapmak üzerine tarafların rızası olduğu sırada meydana gelmektedir. Müzayede ise taraflar arasında henüz ortada bir anlaşma yokken müşteriler fiyat artırmaktadır. Çünkü müzayedede satıcı, her teklif sonrasında hazır bulunanlara seslenerek daha yüksek teklifin olup olmadığını sorar ve satıcının bu şekildeki duyurusu, en yüksek teklife ulaşıncaya kadar devam eder. Daha yüksek teklif çıkmayacağı anlaşıldığında, satıcı, isterse en yüksek teklif sahibine malı ihale eder, isterse de ihale etmez. Satıcı en yüksek teklif üzerine malı ihale ettiğinde ise müzayede nihayet bulur ve akit kurulur.⁷⁴

Bu bilgiler ışığında bu iki kavram değerlendirildiğinde, müzayedede satıcının, en yüksek teklif üzerinde karar kılınca kadar, -en yüksek teklif hariç olmak üzere- önceki hiçbir teklifi kabul etmediği; dolayısıyla bu tekliflere rızasının olmadığı anlaşılmaktadır. Diğer bir ifade ile müzayededeki teklif vermeler, satıcının bir önceki teklifteki fiyat ile satış yapmak istemediği için devam etmektedir. Pazarlık üzerine pazarlıkta ise iki taraf arasında bir pazarlık yapılmış ve bu pazarlıkta malın vasfı, cinsi, fiyatı vb. konular konuşulmuş ve akdi tamamlama üzerine anlaşma sağlanmış; ancak

⁷⁰ Cüveynî, *Nihâyetü'l-Matlab*, 5/ 38.

⁷¹ İbnü'l-Hümmam, *Fethü'l-Kadir*, 6/476.

⁷² Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 2/390; Ebü'l-Ferec İbn Kudame, *Şerhu'l-Kebîr*, 11/181-182.

⁷³ Ebü'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebi'l-Hayr el-İmrânî el-Yemânî, *el-Beyân*, thk. Kasım Muhammed en-Nuri, (Cidde: Dâru'l-Minhac, 1421/2000), 5/349.

⁷⁴ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed el-Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl fi-şerhi Muhtasarı Halîl*, (b.y.: Dâru'l-Fikr, 1412/1992), 4/238.

henüz icab ve kabul ile akit kurulmamıştır. İşte bu sırada, yani akit tamamlanmadan önce, başka birinin gelip taraflardan birine daha iyi teklifte bulunması, pazarlık üzerine pazarlıktır. Sonuç olarak başka birinin daha iyi teklifte bulunması, diğer bir ifade ile pazarlık üzerine pazarlık yapması, müzayededeki müşterilerin birbiri ile yarışarak satıcıya daha iyi teklifte bulunmasına benzemektedir; ancak ikisi arasında başka bir açıdan önemli bir fark vardır: Müzayedede müşteriler tekliflerini, satıcının önceki teklife rıza göstermedikten sonra vermekte iken; pazarlık üzerine pazarlıkta, üçüncü kişi teklifini, kurulmak üzere olan bir akitte tarafların birbiri ile akdi kurmaya yönelik rıza gösterdikten sonra, vermektedir.

Simsarın görevli olduğu bazı akitlerde pazarlık üzerine pazarlığın yapılması, câiz görülmektedir. Bir malın satışını yapmakla görevlendirilen simsar, bazen mal sahibi tarafından akdi tamamlamakla yetkilendirilmekte; bazen de yetkilendirilmemektedir. Birinci durumda, yani simsarın akdi tamamlamakla yetkilendirildiği durumda, simsar, akitte anlaşılan fiyatı, mal sahibine bildirmeksizin satış yapabilmektedir. Bu şekildeki simsar, mal sahibi konumunda kabul edildiğinden bir müşterinin verdiği fiyat teklifine razı olur, akit yapmaya meylederse üçüncü bir şahsın fiyat artırması câiz görülmemektedir.⁷⁵ İkinci durumda ise, yani simsarın akdi tamamlamakla yetkilendirilmediği durumda, simsar, satacağı mal ile ilgili bir fiyat teklifi aldığı anda, bu fiyat teklifini mal sahibine bildirmeden satış yapamamaktadır. Simsar, söz konusu müşteri ile pazarlık yapmış ve belirli bir fiyat üzerinde anlaşmış olsa bile, henüz mal sahibinin onayını almadığından, bu sırada üçüncü bir kişinin yeni teklifte bulunması câiz görülmektedir. Buradaki üçüncü kişinin yeni teklifi, pazarlık üzerine pazarlık sayılmamaktadır.⁷⁶ Çünkü pazarlık üzerinde pazarlığın meydana gelmesi için akdin taraflarının fiyatta anlaşmış ve akit yapmaya meyletmış olmaları gerekmektedir. Simsarın olduğu bu durumda ise mal sahibi, akit meclisinde bulunmadığından müşteri tarafından teklif edilen fiyata razı olup olmadığı henüz belli değildir. Bu sebeple üçüncü kişinin, bu esnada fiyat artırması câiz görülmektedir.⁷⁷ Şayet simsar, teklif edilen fiyatı mal sahibine bildirir, o da bu fiyata razı olursa, bu sırada başka birinin teklifte bulunması, pazarlık üzerine pazarlık kapsamında değerlendirilmektedir.⁷⁸

Bazı Şâfiî âlimleri, taraflardan birinin diğerini aldatmaya çalışması (gabn-ı fâhiş) durumunda, başka birinin pazarlığa katılmasını câiz görmektedir. Bu görüş sahipleri, "Din nasihattir"⁷⁹ hadisini delil gösterirler. Buna göre satıcı, müşteriye malın değerinin çok üstünde pazarlarsa veya müşteri, malın değerinin çok altında satın almaya çalışırsa, üçüncü kişinin pazarlık üzerine pazarlık yapmasında bir mahzur görülmemektedir. Bu sebeple bazı Şâfiîler, pazarlık üzerine pazarlığın denilebilmesi

⁷⁵ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 4/239.

⁷⁶ Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr el-Merginânî, *el-Muhîtü'l-Burhânî fi'l-fıkhi'n-Nu'mânî*, thk. Abdül-Kerim Sami el-Cüdi, (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2004), 5/386.

⁷⁷ Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, 4/232.

⁷⁸ Burhânüddîn, *el-Muhîtü'l-Burhânî*, 5/386.

⁷⁹ Muslim, "İmân", 95.

için akitte gabn-ı fahiş bulunmama şartını koşmaktadır. Ancak diğer bazı Şâfiî fakihleri söz konusu hadise dayanarak, bu şekildeki yasaklı satımları câiz görmenin doğru olmadığı kanaatindedir.⁸⁰

Pazarlık üzerine pazarlık sonucunda meydana gelen akit, hukukî sonuç açısından fakihlerin çoğu tarafından geçerli kabul edilmektedir. Dolayısıyla pazarlık üzerine pazarlığın vâki olduğu bir akit, hukuken geçerli olup hüküm ifade etmektedir. Serahsî, bu şekilde kurulan akdi, gasp edilmiş bir tarlada namaz kılmanın hükmüne benzeterek, geçerli kabul etmektedir.⁸¹ Merginânî ise pazarlık üzerine pazarlığın, akdin unsurlarında ve sıhhat şartlarında meydana getiren bir fesad olmadığını; harici bir fesad olduğunu ifade etmektedir.⁸² Dolayısıyla yapılan fiil, birini zarara uğrattığı için teklifi hüküm açısından yasaklı iken; bu fiil neticesinde kurulan akit, hukuki şartlar yerine getirildiği için geçerli kabul edilmektedir.

Zâhirî mezhebi ile birlikte Süfyân b. Uyeyne (öl. 198/814) ve İmam Malik'in tercih edilmeyen bir rivayetine göre pazarlık üzerine pazarlık sonucunda meydana gelen akit batıldır. Onlara göre hadislerde yasağı belirten nehiy hitabı, aynı zamanda akdin butlanını da kapsamaktadır.⁸³

Hanbelîlerde ise pazarlık üzerine pazarlığın meydana geliş durumuna göre bu işlemin neticesinde kurulan akdin hukuki sonucu farklı hükümlere tabi tutulmuştur. Önceki akitte taraflar akit yapmaya dair rızalarını sarih şekilde ifade ettiği sırada, üçüncü kişinin pazarlığa girmesi sonucunda kurulmuşsa, bu akit batıldır. Şayet tarafların rızaları olduğu halde, bu rıza sarihî olarak ifade edilmemişse, haram olmakla birlikte yapılan yeni akit, geçerlidir.⁸⁴

3.2. Satım Üzerine Satım

Arapça ifadesi “*el-bey' a'lâ'l-bey'*”⁸⁵ olan satım üzerine satım, şu şekilde tarif edilmiştir: Bir akitte tarafların icab ve kabulünden sonra ve akdin bağlayıcılığın önce başka birinin gelip elindeki malı müşteriye satmak için müşteriden önceki akdi feshetmesini istemesidir.⁸⁶ Tanımda görüldüğü üzere üçüncü şahıs elindeki malı satmak için müşteriye teklifte bulunmaktadır.

⁸⁰ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*, (b.s.: Dâru'l-Fikr, ts.), 13/18.

⁸¹ Serahsî, *Mebcut*, 15/75.

⁸² Merginânî, *el-Hidaye*, 3/54.

⁸³ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 7/370; Muvaffakuddîn İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/161; es-Serahsî, *Mebcut*, 15/75; İbn Rüşd, *Bidaye*, 3/183.

⁸⁴ Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn el-Buhûtî, *er-Ravdu'l-mürbi' şerhu Zâdi'l-müstenki' fi ihtisâri'l-Mukni'*, thk: halid b. Ali el-Meşikih, (Kuveyt: Dâru'r-Rekâiz, 2017/1438), 2/216-217; Ebû'l-Ferec İbn Kudame, *Şerhu'l-Kebîr*, 11/180-181.

⁸⁵ البيع علي البيع.

⁸⁶ Ebû'l-Abbas Şihâbüddîn Ahmed el-Mekkî İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetu'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc*, (b.y.: el-Mektebetu't-Ticâriye li Mustafa Muhammed, 1357/1983), 4/314.

Ayrıca üçüncü şahsın daha önce satılan malı satın almak için, önceki satıcının akdi feshetmesini teklif etmesi de bu kapsamda değerlendirilmiştir. Zira “Kardeşinin satışı üzerine satış” hadisindeki “satma” manasındaki “bey” ifadesinin aynı zamanda “satın alma” için de kullanılmaktadır.⁸⁷ Bu ifade için de “alım üzerine alım”⁸⁸ denilmekte ve şöyle tarif edilmektedir: Alım üzerine alım, tarafların icab ve kabulünden sonra ve akdin bağlayıcılığından önce başka birinin aynı malı satın almak için satıcıdan önceki akdi fesh etmesini istemesidir.⁸⁹ Bağlayıcı olmayan durumlar ise genellikle meclis, şart ve ayıp muhayyerlikleri örnek verilmiştir.⁹⁰

Görüldüğü üzere, satım üzerine satım, her ne kadar müzayede gibi taraflardan birine, daha iyi teklif sunarak ortaya çıksa da -örneğin birinin satıcı tarafına daha yüksek fiyat teklif vermesi gibi- akit sona erdikten sonra yapıldığı için müzayededen ayrılmaktadır. Bu ayrımı somut şekilde ortaya koymamız için öncelikle müzayededeki işleyişi kısaca hatırlatmak isteriz.

Müzayedede satıcı, her teklif sonrasında hazır bulunanlara seslenerek daha yüksek teklifin olup olmadığını sorar ve satıcının bu şekildeki duyurusu, en yüksek teklife ulaşıncaya kadar devam eder. Bundan sonra satıcı, isterse en yüksek teklif sahibine malı ihale eder, isterse de ihale etmez. Satıcı en yüksek teklif üzerine malı ihale ettiğinde ise müzayede nihayet bulur ve akit kurulur.⁹¹ Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere, müzayedede müşterilerin teklifte bulunmaları, satıcının en yüksek teklif üzerine malı ihale etmeden önceki bir durumdur. Çünkü satıcı ihale etme kararı verdiğinde, en yüksek teklif sahibi ile akdi kurma iradesini ortaya koymakta ve dolayısıyla bu kişinin icabına kabulde bulunmaktadır. Bu aşamadan sonra ise her iki taraf da kurulan bu akdin sorumluluklarını üstlenmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla müzayedede teklifler, bu aşamaya gelmeden önce; hatta satıcının en yüksek teklif üzerine ihale etmeden önce verilmelidir.

Satım üzerine satımda ise taraflar arasında kurulmuş bir akit bulunmaktadır; ancak bu akit, meclis veya şart muhayyerliğinden dolayı henüz tarafları bağlayıcı halde değildir. İşte bu aşamada, yani akit bağlayıcı olmadan önce, başka birinin gelip taraflardan birine daha iyi teklifte bulunarak önceki akdi fesih etmesini istemektedir. Bu şekli ile satım üzerine satım yapma, müzayedede müşterilerin birbirini üzerine teklifte bulunmasına benzemekte ise de ikisi arasında başka bir açıdan önemli bir fark vardır: Müzayedede müşteriler tekliflerini, satıcının son kararı vermeden önce, yani akit kurulmadan önce vermekteyken; satım üzerine satımda, üçüncü şahıs teklifini akit kurulduktan sonra vermektedir.

⁸⁷ Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi fî tertîbi's-şerâi*, (b.s.: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1406/1986), 5/233.

⁸⁸ الثَّرَاءُ عَلَى الثَّرَاءِ.

⁸⁹ Heytemî, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, 4/314-315.

⁹⁰ Heytemî, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, 4/314.

⁹¹ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 4/238.

Şâfiî ve Hanbelîler, teklifi hüküm açısından satım üzerine satımı, haram kabul etmektedir.⁹² Satım üzerine satımın yasaklandığına dair getirilen delil, “*Bir kısmınız kardeşinin satım akdi üzerine satım yapmasın...*”⁹³ hadisidir. Bu hadise dayanarak Şâfiî ve Hanbelîler, satım akdi gerçekleştirdikten sonra meclis muhayyerliği veya şart muhayyerliği sırasında iken başkasının, müşteriye akdi feshetmeye ikna etmesi yorumunda bulunmuştur.⁹⁴ Dolayısıyla bu mezheplere göre taraflar akit meclisinden ayrılmadan önce üçüncü bir şahsın taraflardan birine yeni teklifte bulunması, satım üzerine satımdır. Keza üçüncü kişinin, şart muhayyerliğini elinde bulunduran kişiye yeni teklifte bulunması da satım üzerine satımdır.

Mâlikî ve Hanefîler ise yukarıdaki hadisi sahih kabul etmekle birlikte, onu *pazarlık üzerine pazarlık* kapsamında değerlendirmektedirler. Onlara göre bu hadisten maksat, taraflar pazarlık halinde iken başkasının müşteriye daha iyi bir teklif sunarak diğer tarafla akit yapmaktan alı koymasındır. Dolayısıyla onlar satım üzerine satımı, pazarlık üzerine pazarlıktan ayırmamakta ve akit meydana gelmeden önceki durumla ilgili olduğunu düşünmektedirler. Onların bu şekilde, yani satım üzerine satımı, pazarlık üzerine pazarlık kapsamında değerlendirmelerinin sebebi, meclis muhayyerliğini kabul etmemelerine dayanmaktadır.⁹⁵ Zira onlara göre bir akitte kabul tarafının kabulde bulunması ile akit, bağlayıcı olur. Bağlayıcılıktan sonra da taraflardan birinin akdi feshetme hakkı yoktur.⁹⁶ Dolayısıyla başka birinin taraflardan birine yeni teklifte bulunması akitte etkisi olamaz.

Malikî ve Hanefîler meclis muhayyerliğini kabul etmemekle birlikte, şart muhayyerliği, ayıp muhayyerliği gibi diğer muhayyerlikleri kabul etmektedir. Bu muhayyerlik sürecinde bir taraf veya her iki taraf birlikte akdi feshetmekte muhayyerdir. Buna göre muhayyerlik dolayısıyla akit bağlayıcı olmadığından, üçüncü şahsın, akdin taraflarından birine gelip bu akdi fesih etmesini istemek suretiyle satım üzerine satımda bulunması söz konusu olabilir. Bu şekilde ortaya çıkan satım üzerine satımın hükmünün ne olacağı ile ilgili Mâlikî ve Hanefî kaynaklarında açık bir ifadeye rastlamadık. Bununla birlikte onların muhayyerlik sürecinde bu şekilde meydana gelen satım üzerine satımı, pazarlık üzerine pazarlık hükmüne tabi tuttıkları kanaatindeyiz. Zira bağlayıcılık kazanmayan bir akdi (satım üzerine satım) bozmak, henüz kurulmayan bir akdin (pazarlık üzerine pazarlık) kurulmasına engel olmaktan daha kötü bir durumdur.

Satım üzerine satım neticesinde kurulan bir akit, teklifi hüküm açısından haram kabul edilmekle beraber, hukukî sorumluluk açısından Şâfiîlere göre geçerli bir

⁹² Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, 5/343.

⁹³ İbn Mace, “Ticaret”, 13 (No. 2171); Buhari, “Buyu”, 58 (No. 2139); Müslim, “Nikah”, 50, 51, “Buyu”, 8.

⁹⁴ Heytemî, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, 4/314.

⁹⁵ Ebü't-Tayyib Muhammed Sıddîk el-Kannevî, *er-Ravzatü'n-nediyye şerhu'd-Düreri'l-behiyye*, thk. Ali b. Hasan el-Halebî, (Riyad: Dâru İbn Kayyim, Kahire: Dâru İbn Affân, 1423/2003), 2/372.

⁹⁶ Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-talîli'l-Muhtâr*, (Kahire: el-Matba'atü'l-Halebî, 1356/1937), 2/5.

akittir. Hanbeliler, Zâhirîlere göre ise satım üzerine satım neticesinde meydana gelen akit batıldır.⁹⁷

3.3. Neceş

Neceş⁹⁸, “bir kimsenin satın alma kastı olmadığı halde satın almak istiyormuş gibi görünerek, başka bir müşterinin malı satın almasını veya bu mal için daha yüksek fiyat teklifinde bulunmasını sağlamak amacıyla, malı methetmesi veya malın fiyatını artırmasıdır.”⁹⁹ Tanımdan anlaşıldığı üzere, pazarlık halinde olan satıcı ve müşteri dışında, üçüncü bir şahsın akde konu olan malı övmesi veya malın fiyatını artırması sureti ile satıcının haksız kazanç sağlamasına; müşteri tarafının da zarar görmesine yol açmaktadır.

Üçüncü kişinin malı övmesi veya fiyatını artırması, satıcıya daha iyi teklifte bulunması anlamına gelmektedir. Bu şekildeki bir eylem, müzayededeki pey sürme eylemine benzese de üçüncü kişinin niyeti satın almak olmayıp müşteri tarafını kandırmaktır. Bu yönüyle neceş, müzayededen ayrılmaktadır.

Neceş eylemi, normal akitlerde vuku bulmakla birlikte; müzayede yöntemi ile kurulan akitlerde de meydana geldiğini belirtmek isteriz. Örneğin malını müzayedeye sunan mal sahibi, malını daha yüksek fiyata satmak amacıyla, müzayede öncesinde satın alma niyetinde olmayan biriyle gizlice görüşerek onun müzayede esnasında fiyatı kızıştırması üzerine bir anlaşma yapar. Böylece müzayede esnasında diğer müşteriler her yeni teklif verdiklerinde o da artırır ve malın gerçek değerinden daha fazla fiyata satılmasına sebep olur. Günümüzde yapılan bazı müzayedelerde, bu tür hileli artırımların önüne geçilmesi için katılımcılardan geçici teminat alınmaktadır.¹⁰⁰

Neceş eyleminde bulunan üçüncü şahıs, bunu satıcının talimatı doğrultusunda yapması durumunda hem satıcı hem de üçüncü şahıs naciş (الناجش) olarak nitelenmektedir ve her ikisi birlikte günahkardır. Üçüncü şahıs, satıcıdan habersiz olarak yaparsa, sadece üçüncü şahıs, naciş olarak nitelenmektedir.¹⁰¹

İslam hukukunda *akdin taraflarını aldatması ve onlara zarar vermesi* nedeniyle neceş eyleminin dinen yasaklandığı konusunda ittifak vardır. Bunu yapan kimsenin günâhkar olduğuna dair deliller ise naslara ve hatta icma'a dayandırılmaktadır. Geniş manada “*haksızlığı, hileyi ve insanlara eziyet etmeyi*” yasaklayan ayetler,¹⁰² neceşin hükmünü kapsamaktadır. Neceş hakkında en açık delil ise Hz. Peygamber'in “...*neceş yapmayın...*”¹⁰³ emrine dayanmaktadır. Bununla birlikte neceşin yasaklandığına dair

⁹⁷ Vehbe Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh*, (Dimaşk: Dâru'l-Fikr, ts.), 5/3507-3508.

⁹⁸ Neceş, sözlük olarak *kışkırtma, bir avı yakalamak için bir avı hareketlendirme veya tuzak kurmak* gibi anlamlara gelmektedir. İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, “n-c-ş (النجش)”, 6/351.

⁹⁹ Kâsânî, *Bedâ'i'*, 5/233; Merginânî, *el-Hidaye*, 3/53; Komisyon, “müzayede” *el-Mevsûatü'l-fikhiyye el-Kuveytiyye*, 37/86.

¹⁰⁰ Kuru, *İcra ve İflas Hukuku*, 355-356.

¹⁰¹ İbn Hacer, *Fethü'l-Bari*, 4/355.

¹⁰² en-Nisa 4/29; el-Ahzab 33/58.

¹⁰³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14/338 (No. 8722); İbn Mace, “Ticaret”, 14 (No. 2174).

sahâbeden birçok rivayet¹⁰⁴ mevcut olup bunların sıhhati konusunda ihtilafa rastlamadık. Hatta İbn Battal ve en-Nemerî gibi âlimler, neceşin yasaklandığına dair icma'nın vâki olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁰⁵

Söz konusu şer'i delillere istinaden neceş, cumhur tarafından haram kabul edilmektedir.¹⁰⁶ Metodoloji anlayışlarından kaynaklanan farklılıktan dolayı Hanefiler ise neceşin tahrîmen mekruh olduğu kanaatindedir.¹⁰⁷ Neceş neticesinde icra edilen satım akdi ise Zâhirîler dışındaki tüm mezhepler, hukuki olarak geçerli kabul etmektedir.¹⁰⁸

Neceşli bir akitte, zararlı çıkan tarafın muhayyerlik hakkına sahip olup olmadığı meselesinde farklı görüşler mevcuttur. Şâfilere göre neceş eyleminde bulunan üçüncü şahıs, satıcıdan habersiz şekilde bu neceşi yaparsa, müşteri muhayyer değildir; dolayısıyla müşteri açısından akit, bağlayıcıdır. Şayet neceş eyleminde bulunan üçüncü şahıs, satıcının talimatı doğrultusunda neceş yaparsa, müşterinin muhayyer olup olmaması konusunda, mezhep içinde iki görüş mevcuttur. Sahih kabul edilen görüşe göre müşteri (aldanan) araştırmadan, bilen kimseye danışmadan ve isteyerek malı satın almayı kabul ettiğinden dolayı muhayyerlik hakkına sahip değildir ve akit bağlayıcıdır.¹⁰⁹ Mâlikîlere göre üçüncü şahıs, satıcıdan habersiz olarak neceş yaparsa, müşteri muhayyer değildir. Şayet üçüncü şahıs, satıcı ile anlaşmalı olarak neceş yaparsa, müşteri muhayyerdur.¹¹⁰ Hanbelîlere göre ise, her iki durumda da müşterinin muhayyerlik hakkı bulunmaktadır.¹¹¹

4. Müzayede Çeşitleri

Müzayede tasarruf sahibinin iradesine göre yapılıp yapılmaması açısından “cebri müzayede” ve “ihtiyarî müzayede” olmak üzere iki; ihtiyari müzayede de ilanlı olup olmamasına göre “ihtiyari açık müzayede” ile “ihtiyari özel müzayede” şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. İhtiyari açık müzayede, halka ilan edilerek yapılırken; ihtiyari özel müzayede, ilan edilmeyerek yapılır.¹¹²

Devlet İhale Kanunu kapsamında devlet daireleri tarafından yapılan müzayedeler de ihtiyari açık müzayededen kabul edilmektedir.¹¹³ Bu kanun kapsamındaki müzayedeler

¹⁰⁴ Buhari, “Hiyel”, 6 (No. 6963); Müslim, “Buyu”, 13; İbn Mace, “Ticaret”, 14 (No. 2173); Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta'*, thk. Muhammed Fûad Abdü'l-Bâkî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1406/1985), “Buyu”, 41.

¹⁰⁵ İbn Rüşd, *Bidâye*, 3/184-185; Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh İbn Abdülber en-Nemerî, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-Me'ânî ve'l-Esânîd*, thk. Mustafa b. Ahmed el-'Alevî, (Mağrib: Vezaretü 'Umûmi'l-Evkaf ve's-Şûunni'l-İslâmiyye, 1387/1967), 13/349.

¹⁰⁶ Nevevî, *Ravzatü't-Tâlibîn*, 3/416.

¹⁰⁷ İbnü'l-Hümam, *Fethü'l-Kadir*, 6/476.

¹⁰⁸ İbnü'l-Hümam, *Fethü'l-Kadir*, 6/478; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 7/361, 7/72-374.

¹⁰⁹ Mâverdî, *el-Havi'l-Kebir*, 5/343.

¹¹⁰ İbn Rüşd, *Bidâye*, 3/184-185.

¹¹¹ Ebü'l-Ferec İbn Kudame, *Şerhu'l-Kebîr*, 11/341.

¹¹² Cevdet Yavuz, *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, (İstanbul: y.y., 1989), 1/166-167.

¹¹³ Haluk Tandoğan, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, (İstanbul: Evrim Yayınları, 1990), 6. Basım, I/1/324.

ise kapalı teklif usulü ve açık teklif usulüdür.¹¹⁴ Bu itibarla ihtiyari açık müzayedeler de teklifin verilme usulüne göre “kapalı teklif usulü” ve “açık teklif usulü olmak”¹¹⁵ üzere iki kısma ayırmak mümkündür.

4.1. İhtiyari Müzayede

İhtiyari müzayede, tasarruf yetkilisinin iradesine dayanan müzayede türüdür.¹¹⁶ Dolayısıyla ihtiyarî müzayede mezat sahibinin isteğine ve rızasına uygun olarak icra edilir. İhtiyarî müzayede usulüyle malını mezada sunan kişi, en yüksek teklifi veren kişi ile akit yapıp yapmamakta muhayyerdir. Bazı Malikîlere göre satıcı, en yüksek teklif veren kişi ile akit yapmak istemediğinde, müzayedede daha düşük fiyat teklifinde bulunan kişi ile de akit yapabilir.¹¹⁷

Bu tür müzayedenin hem kamu kurumlarının hem de özel şahısların yaygın olarak başvurduğu müzayededir. Özel şahıslar, pek çok çeşitte eşyayı müzayede ile satmaktadır. Ev, arsa, tarla gibi gayri menkulleri; otomobil, mobilya, kıyafet gibi menkulleri; bilgisayar, tablet, telefon gibi elektronik eşyaları; meyve, sebze, balık gibi gıda ürünleri; mücevher, tablo, antika gibi değerli eşyalar ihtiyarî müzayede ile satılanlar arasındadır. Kamu kurumları, devlete ait menkul veya gayri menkullerin kiralama veya satılmasında yine ihtiyarî müzayede usulü kullanmaktadır.¹¹⁸ İhtiyarî müzayede, ihtiyarî açık müzayede ve ihtiyarî özel müzayede şeklinde iki kısma ayrılmaktadır.

4.1.1. İhtiyarî açık müzayede (ihtiyarî Açık artırma)

İhtiyarî açık müzayede, mefhumu açısından klasik fıkıh kaynaklarımızda zikredilen müzayede türüdür. Daha önce müzayedenin meşruiyeti konusunda ifade ettiğimiz rivayetlerde ve diğer kaynaklarda görüldüğü üzere, müzayede çarşılarda ve tahsis edilmiş olan mezat yerlerinde her kesimden halkın katılabildiği ve katılan kişilerin pey sürmede herhangi bir kısıtlamanın olmadığı bir yöntem olduğu açıkça görülmektedir. Buna binaen İslam hukuku açısından bakıldığında, eskiden beri yaygın olan ve câiz kabul edilen müzayede, asıl itibarıyla ihtiyarî açık müzayededir.¹¹⁹ Çağdaş hukukta, müzayedenin ihtiyarî açık müzayede sayılabilmesi için bazı şartları kapsmalıdır. Bunlar şu şekildedir: 1. Şartları yerine getiren herkes, müzayedeye katılabilmelidir. 2. Müzayedenin ilanı, çeşitli iletişim araçlarıyla kamuya

¹¹⁴ Bu ikisinin dışındaki ihale usulleri ise müzayededen sayılmamaktadır. Bunlar, “belli istekliler arasında kapalı teklif usulü”, “pazarlık usulü” ve “yarışma usulü”dür.

¹¹⁵ Açık teklif usulü, ihtiyarî açık müzayede gibi olduğundan ayrıca ele almak yerine, ihtiyarî açık müzayede başlığı altında inceleyeceğiz.

¹¹⁶ Yavuz, *Borçlar Hukuku*, 1/166.

¹¹⁷ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 4/232.

¹¹⁸ Necati Muhammed İlyas Kavkazî, *Beyu'l-Müzayede el-Mezadü'l-Alenî*, (Amman: Dâru'n-Nefais, 1424/2004), 61.

¹¹⁹ Said, *Müzayede*, 85-86; Kasım, *Bey'u'l-Mezad*, 103.

duyurulmalıdır. 3. Satımın satıcının iradesine dayanmalı veya en azından satıcının yararına yapılmalıdır.¹²⁰

4.1.2. İhtiyari Özel müzayede (ihtiyarî özel artırma)

Özel müzayede, önceden ilan yapılmaz ve bunlara herkes katılamaz. Bu tür müzayedelere ancak belirli kimseler katılabilir. Örneğin bir pul koleksiyoncusunun topladığı eski pulları satmak için birkaç meraklı arasında müzayede düzenlenmesi durumunda, özel müzayede söz konusudur.¹²¹ Türk Medeni Kanunu'na göre bölünemeyen terekenin, mirasçılar arasında müzayede ile satım yapılması ve müşterek mülkiyetin paydaşlar arasında müzayede ile satım yapılması, ihtiyarî özel müzayede niteliğindedir.¹²²

4.2. Cebri (İcbari) Müzayede

Cebri müzayede, mal sahibinin rızasına bakılmaksızın resmi makamlar tarafından icra edilen bir müzayede türüdür.¹²³ İslam hukukunda hükümdar veya hakim, müflislerin veya borcunu zamanında rızası ile ödemeyenlerin (mütemerrit) malları, belirli kurallar ve şartlar çerçevesinde haczedilmesine ve nihayetinde satılmasına karar verebilir.¹²⁴ Zira hükümdar veya hakimlerin halka yönelik tasarrufları, “maslahat” kaidesi kapsamında değerlendirilir.

Fakihlerin, hacizli malların satımı söz konusu olduğunda, bir taraftan borçlunun borçlarını sona erdirmek diğer taraftan alacaklıların alacaklarını tam olarak tahsil etmek amacıyla, bu malların en yüksek fiyata satılmasını sağlayan bir yöntem ile yapılmasını gerekli gördükleri anlaşılmaktadır. Bundan dolayı satımın müzayede ile yapılması en uygun yöntem olarak benimsenmiştir. Ayrıca cebri müzayede ile ilgili, borçlu ve alacaklılar lehine esnek hükümler konulmuştur. Bu hükümlerden biri de bu şekilde yapılan müzayedenin her kesimden insanların haberdar olacağı uzun bir müddet ilanının yapılmasıdır. Örneğin Malikilere göre gayri menkul malların iki ay veya üç ay gibi bir süre ile bu ilân devam etmelidir.¹²⁵

Günümüzde cebri müzayede ile satımın tipik örnekleri, İcra İflas Kanunu'na göre hacizli veya rehinli malların satımı, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkındaki Kanun'a göre haczedilen malların satımıdır. Cebri artırmalar, gerçek satım olmayıp bir kamu hukuku muamelesi olduğu kabul edilmektedir.¹²⁶

¹²⁰ Yavuz, *Borçlar Hukuku*, 1/166-167.

¹²¹ Yavuz, *Borçlar Hukuku*, 1/167.

¹²² Türk Medeni Kanunu (TMK), Resmi Gazete, 24607 (22 Kasım 2001), Kanun No. 4721, md. 651, md. 699.

¹²³ Tandoğan, *Borçlar Hukuku*, Cilt: I/1, s. 320.

¹²⁴ Atar, *İcra ve İflas Hukuku*, 25-26.

¹²⁵ Fahrettin Atar, *İslam İcra ve İflas Hukuku*, (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1990), 192.

¹²⁶ Yavuz, *Borçlar Hukuku*, 1/166.

4.3. Kapalı teklif usulü (Kapalı Zarf Usulü)

Kapalı teklif usulü, kamu kurum ve kuruluşlarının, ellerindeki ikinci el araba, gayri menkul, değerli eşyalar gibi malların satımı veya kiraya verilmesi için en çok başvurdukları müzayede usulüdür. Kapalı teklif usulü şeklinde müzayede düzenleyenler, yerel gazetelerde, bey'in duyurusunu yaparak satacakları mallarının niteliklerini, teslim yerini, satın alım için başvuru süresi ve daha sonra ödeme koşulları gibi müzayede için izlenecek süreçleri belirtirler. İlgili müşteriler, önerdikleri fiyatı, bir zarfın içine yerleştirerek iyi bir şekilde zarfı kapatır ve satıcı konumunda olan ilgili kurum ve kuruluşa gönderir. Bu şekilde gönderilen zarflar, daha önceden, günü ve saati belirlenmiş olan mezat yerinde açılır. Bu zarfların içinden çıkan en yüksek teklifin sahibi, ihaleyi alır.¹²⁷

İslam hukuku açısından bakıldığında kapalı teklif usulünün, nasslar ve islam ahkamı ile çatışmadığı görülmektedir.¹²⁸ Meseleye makâsıd açısından yaklaşan çağdaş İslam hukukçusu Abdullah el-Mutlak, bu tür müzayedenin diğer müzayede çeşitlerinden daha evla olduğunu ifade etmektedir. Zira kapalı teklif usulü, müşteri fiyat teklifinde bulunmak için müzayedenin diğer türlerine nazaran daha fazla bir zaman aralığına sahiptir. Bu sayede malın değeri hakkında fiyat araştırması yapabilir ve kendi bütçesine uygun olarak fiyat teklifinde bulunabilir. Diğer müzayede çeşitlerinde ise bu kadar süre müşterilere tanınmadığından katılan müşteriler hemen pey sürmek mecburiyetindedir. Ayrıca diğer müzayedelerde malı almak isteyen çok fazla müşteri bulunmakta ve bu nedenle çoğu zaman buralarda neceş vb. câiz olmayan işlemler vuku bulmaktadır.¹²⁹

SONUÇ

Günümüz ticaret hayatında büyük öneme sahip olan müzayede, İslamiyet'in ilk döneminden itibaren Müslümanlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Müzayedenin kullanıldığı alanlara bakıldığında, oldukça geniş bir yelpazeye sahip olduğu görülmektedir. Örneğin icra davalarına bakan hakim, borçlusundan alacağını alamayanların alacaklarını tahsil etmek için, borçlunun (müflis veya mütemerrit) mallarına cebren el koymakta ve bu malları cebri müzayede usulü ile paraya çevirmektedir. Keza hakim, aralarında anlaşmazlık yaşayan ortakların bölünemeyen

¹²⁷ Kavkazî, *Beyu'l-Müzayede*, 64. Ülkemizde Devlet İhale Kanunu'na göre kapalı teklif usulü, tekliflerin gizli verilmesini sağlayan ve esas kabul edilen bir ihale şeklidir (DİK, md. 36.). Müşteri, teklifini yazılı olarak yapar. Kanunda belirtilen usul ve esaslara göre teklif mektubunu hazırlar ve ihale ilanında belirtilen saate kadar ihale komisyonuna teslim eder (DİK, md. 37-38). Tekliflerin açılma saatinde, zarflar hazır bulunanlar önünde açılır ve teklifler, komisyon başkanı tarafından okunur veya okutulur ve bu tekliflerin bir listesi yapılır (DİK, md. 39-40). Bu listeden en yüksek teklifin altında olmamak üzere, hazır bulunan isteklilerden sözlü veya yazılı olarak yeniden teklifler alınır ve ihale sonuçlanır (Ek fıkra: 25/1/2007-5577/1 md.).

¹²⁸ Kasım, *Bey'u'l-Mezad*, 103-104.

¹²⁹ Said, *Müzayede*, 88.

ortaklık mallarını, cebri müzayede ile satmakta ve bu şekilde ortaklar arasındaki anlaşmazlığı ortadan kaldırmaktadır. Hakimin davalı malları müzayede usulü ile satmasının amacı, hem davacının hem de davalının hakkını korumak istemesidir. Aynı zamanda ticaret işi ile uğraşanlar, çarşı ve pazarlarda mallarını müzayedeye sunarak en yüksek kârı elde etmeye çalışmaktadır. İslam hukukçuları bu yaygın kullanımından dolayı müzayedenin meşruiyetine dair nasları delil getirerek toplumun maslahatı için müzayedenin gerekli olduğu görüşündedir.

Fıkıh kaynaklarımızda yapı olarak müzayedeye benzeyen, fakat taraflardan birine haksızlık yapıldığı için yasaklanan üç meselenin ele alındığı görülmektedir. Bunlar, pazarlık üzerine pazarlık, satım üzerine satım ve neceştir. Bu üç meselenin, müzayede ile benzeştikleri ortak yön ise genellikle akdin tarafları dışında birinin, akde konu olan malın fiyatını artırmasıdır. Yasaklı olan bu üç işlemde, üçüncü şahsın fiyat artırması, akdin taraflardan birini zarara uğratmaktadır. Müzayedede ise böyle bir durum söz konusu değildir. Bu üç mesele, Hanefiler tarafından tahrîmen mekruh görülürken; cumhur tarafından haram kabul edilmektedir. Bununla birlikte bu üç meseleden biri neticesinde meydana gelen akit, çoğunluk tarafından hukuki olarak geçerli kabul edilmektedir.

Müzayedenin birkaç çeşidi bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı, eskiden beri zaten varken; bazıları ise günümüzde yeni ortaya çıkmış türlerdir. Müzayede, temelde mal sahibinin iradesine göre yapılıp yapılmaması açısından *cebri müzayede* ve *ihiyarî müzayede* olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Cebri müzayede, mal sahibinin rızasına bakılmaksızın resmi makamlar tarafından icra edilen bir müzayede usulüdür. Bu sebeple bu müzayede türü, bir kamu hukuku muamelesi olduğu kabul edilmektedir. İhtiyari müzayede ise tamamen tasarruf yetkilisinin iradesine dayanan müzayede türüdür. Bu tür müzayedede mal sahibi, en yüksek teklif veren kişiye malını satabileceği gibi; daha düşük teklif verene de satabilir. Ayrıca günümüzde devlet tarafından uygulanan ve *kapalı teklif usulü* olarak anılan müzayede türü uygulanmaktadır. Bu tür müzayede İslam hukukunun temel prensiplerine aykırı olmadığından câiz görülmektedir. İncelememiz neticesinde İslam hukukunda müzayede çeşitleri arasında en çok önem verileni cebri müzayede olduğu görülmektedir. Çünkü cebri müzayede, kamusal nitelikte olmakla birlikte, müzayedeye konu olan mala başkasının hakkı söz konusudur.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh b. Muhammed eş-Şeybânî. *Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaût. b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.

Ali, Cevad. *Târîhu'l-'Arab Kable'l-İslâm*. b.y.: Dâru's-Sâkî, 1422/2001.

Aslan, Muhammed Salih. *İbrahim en-Nehâî'nin Fıkıh Tarihindeki Yeri ve Hanefî Mezhebine Etkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

- Atar, Fahrettin. *İslam İcra ve İflas Hukuku*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1990.
- Aynî, Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed. *Umdetü'l-Kari Şerhi Sahihî'l-Buhari*. 25 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Aynî, Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed. *Nuhabü'l-Efkâr fî Tenkîhi Mebâni'l-Ahbâr*. thk. Ebû Temim Yasir b. İbrahim. 19 Cilt. Katar: Vezaretü'l-Evkaf ve'-Ş-Şüuni'l-İslâmiyye, 1429/2008.
- Ba'î, Abdurrahman b. Abdullah el-Hanbelî. *Keşfü'l-Muhâdarât*. thk. Muhammed b. Nasır el-'Acemî. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmîyye, 1423/2002.
- Kurtubî, Ebû'l-Abbâs Ziyâüddîn Ahmed b. Ömer b. İbrâhîm el-Ensârî. *el-Müfhim limâ eşkele min Telhîşi kitâbi Müslim (el-Müfhim şerhu Şahîhi Müslim)*. thk. Muhyiddin Dîb Müstû ve diğeri. Dimaşk/Beyrut: Dâru İbn Kesîr/Dâru'l-Kelemi't-Tayyib, 1417/1996.
- Kâdî İyâz, Ebû'l-Fazl b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *İkmâlü'l-Mu'lim bi-fevâ'id (fî şerhi Sahîhi) Müslim*. thk. Yahyâ İsmâil. Mısır: Dâru'l-Vefâ', 1419/1998.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn. *er-Ravdu'l-mürbi' şerhu Zâdi'l-müstenki' fî ihtisâri'l-Mukni'*. thk. halid b. Ali el-Meşikih. 3 Cilt. Kuveyt: Dâru'r-Rekâiz, 2017/1438.
- Burhânüddîn el-Buhârî, (Burhânü's-Şerîa) Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz el-Merginânî. *el-Muhîtü'l-Burhânî fî'l-fikhi'n-Nu'mânî*. thk. Abdül-Kerim Sami el-Cündi. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2004.
- Cin, Halil - Akgündüz, Ahmet. *Türk Hukuk Tarihi*. 2 Cilt. İstanbul: Timaş Yayınları, 1990.
- Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn Ebû'l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf. *Nihâyetü'l-Matlab fî Dirâyeti'l-Mezheb*. 20 Cilt. thk. Abdül'azim Mahmûd ed-Dîb. Cidde: y.y., 1428/2007.
- Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaût vd.. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1424/2004.
- DİK, Devlet İhale Kanunu (Kanun No. 2886), *Resmi Gazete*, 18161 (10 Eylül 1983) Erişim 3 Nisan 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2886.pdf>
- Ebû'l-Ferec b. Kudâme, Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî. *eş-Şerhu'l-Kebîr*. thk. Abdullah b. Abdü'l-Muhsin et-Türki vd.. 30 Cilt. Kahire: y.y., 1414/1995.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Yayınları, 4. Basım, 2013.

- Genel Türkçe Sözlük. Erişim 5 Nisan 2021. <https://sozluk.gov.tr>
- Gözler, Kemal - Kaplan, Gürsel. *İdare Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 25. Basım, 2019.
- Hattâb, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed. *el-Mevâhibü'l-celîl fi-şerhi Muhtasarı Halîl*. 6 Cilt. b.y.: Dâru'l-Fikr, 3. Basım, 1412/1992.
- Herodotus. *Herodot Tarihi*. Çev. Müntekim Ökmen, İstanbul: Remzi Kitapevi, 1973.
- Heytemî, Ebû'l-Abbas Şihâbüddîn Ahmed el-Mekkî İbn Hacer. *Tuhfetu'l-Muhtâc bi şerhi'l-Minhâc*. 10 Cilt. b.y.: el-Mektebetü't-Ticâriye li Mustafa Muhammed, 1357/1983.
- İbn Abidin, Ahmed b. Abdilganî b. Ömer ed-Dımaşkî. *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1412/1992.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *el-Musannef*. thk. Kemal Yusuf el-Hût. 7 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409/1988.
- İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvînî el-Hemedânî. *Mu'cemü Mekayîsi'l-Luga*. thk. Abdü's-Selam Muhammed Harun. b.y.: Dâru'l-Fikr, 1399/1979.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd el-Endelüsî. *el-Muhallâ bi'l-Âsâr fî Şerhi'l-Mücellâ bi'l-İhtisâr*. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaût vd.. 8 Cilt. b.y.: Dâru Risaleti'l-'Alemyye, 1430/2009.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mükerrrem. *Lisanü'l-Arab*. Beyrut: Dâru's- sâdır, 1414/1994.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*. Kahire: Dâru'l-Hadis, 1425/2004.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed es-Sivâsî. *Fethü'l-Kadir*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- İİK, İcra İflas Kanunu, (Kanun No. 2004). *Resmi Gazete*, 2128 (19 Haziran 1932) Erişim 3 Nisan 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2004.pdf>
- İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî. *el-Muvatta'*. thk. Muhammed Fûad Abdü'l-Bâkî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1406/1985.
- İmrânî, Ebü'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebi'l-Hayr el-Yemânî. *el-Beyân*. thk. Kasım Muhammed en-Nuri. 13 Cilt. Cidde: Dâru'l-Minhâc, 1421/2000.
- Kallek, Cengiz. "Müzayede". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32/236-238. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

- Kannevcî, Ebü't-Tayyib Muhammed Siddîk. *er-Ravzatü'n-nediyye şerhu'd-Düleri'l-behiyye*. thk. Ali b. Hasan el-Halebî. 3 Cilt. Riyad: Dâru İbn Kayyim, Kahire: Dâru İbn Affân, 1423/2003.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebü Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed. *Bedâiu's-sanâi fi tertîbi's-şerâi*. 7 Cilt. b.s.: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2. Basım, 1406/1986.
- Kasım, Alî Muhammed Alî. *Bey'u'l-Mezad fî'l-Fıkhi'l-İslamî ve'l-Kanûni'l-Vad'î*. İskenderiyye: Dâru'l-Camiatü'l-Cedide, 2002.
- Kavkazî, Necati Muhammed İlyas. *Beyu'l-Müzayede el-Mezadü'l-Alenî*. Ammân: Dâru'n-Nefâis, 1424/2004.
- Kayrevânî, Ebü Muhammed Abdullah b. Ebî Zeyd Abdirrahmân. *en-Nevâdir ve'z-ziyâdât 'alâ â fi'l-Müdevvene*. thk. Abdu'l-Fettah Muhammed el-Hulû vd.. 15 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslamî, 1999.
- Komisyon, *Türk Hukuk Lûgati*. Ankara: Başbakanlık Basımevi Yayınları, 3. Basım, 1991.
- Komisyon. "müzayede". *el-Mevsûatü'l-fıkhiyye el-Kuveytiyye*. 37/86-93. Kuveyt: Dâru's-selâsil, 1404-1427/1984-2006.
- Kuru, Baki vd., *İcra ve İflas Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınevi, 14. Basım, 2001.
- Mâverdi, Ebü'l-Hâsen Alî b. Muhammed b. Habîb. *el-Hâvi'l-Kebir fi Fıkhi Mezhebi's-Şâfiî*. thk. Ali Muhammed Ma'ud ve Adil Ahmed Abdulmevcûd. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1419/1999.
- Merginânî, Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Ferganî. *el-Hidâye fi's-Şerhi'l-Bidayeti'l-Mübtedi*. thk. Talal Yusuf. 4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Muvaffakuddîn İbn Kudâme, Ebü Muhammed Abdullah b. Ahmed el-Cemmâilî el-Makdisî. *el-Muğni*. 10 Cilt. b.y.: Mektebetü Kâhire, 1388/1968.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyaî't-Türâsi'l-'Arabî, ts.
- Nekrî, Abdünnebi b. Abdürresûl Ahmed. *Düstûru'l-Ulemâ*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1421/2000.
- Nemerî, Ebü Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh İbn Abdülber. *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*. thk. Mustafa b. Ahmed el-'Alevî. 24 Cilt. Mağrib: Vezaretü 'Umûmi'l-Evkaf ve's-Şûunni'l-İslâmiyye, 1387/1967.
- Nesâî, Ebü Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *ed-Du'afâ' ve'l-Metrûkûn*. thk. Mahmûd İbrahim Zâid. Halep: Dâru'l-V'ay, 1396/1976.
- Nevevî, Ebü Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*. 20 Cilt. b.s.: Dâru'l-Fikr, ts.

- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *Ravzatü't-Tâlibîn ve 'Umdetü'l-Müttakîn*. thk. Züheyr Şavûş. 12 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiye, 1412/1991.
- Özdirek, Recep. *İslam Hukukunda Akdin Sınırları*. İstanbul: Yedirenk, 2010.
- Said, Halid b. Abdülaziz. *Ahkamü Bey'i'l-Müzayede fi'l-Fıkhî'l-İslamî*. Riyad: Dâru'l-Meyman, 2011.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rif, 1414/1993.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *Usûlü'l-fıkh (Usûlü's-Serahsî)*. 2 Cilt: Beyrut: Dâru'l-Ma'rif, ty..
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr. *Esmâ'ü'l-müdekkisîn*. thk. Mahmûd Muhammed Mahmûd. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, ts.
- Şebir, Muhammed Osman. "Akdü Bey'i'l-Müzayede beyne's-Şeri'ati ve'l-Kanun". *Buhûs Fikhiyye fi Kadâyâ İktisâdiyye Mu'asıra*. 776-832, Ürdün: Dâru'n-Nefâis, 1418/1998. , s.
- Şenocak, Zarife. "İnternette Kurulan Açık Artırma İle Satım Sözleşmesi". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 50/3, (1 Ağustos 2001), 93 – 114. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000586
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed es-San'ânî. *Neylü'l-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr*. thk. 'Usame'd-Din es-Sabâbiti. 8 Cilt. Mısır: Dâru'l-Hadis, 1413/1993.
- Şîrâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf. *et-Tenbih fi furû'î'l-fıkhî's-Şâfi'î*. Beyrut: Merkezü'l-Hedemât ve'l-Ebhasi's-Sekâfe, 1403/1983.
- Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'ânî elfâzî'l-Minhâc*. b.y.: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1994.
- Tandoğan, Haluk. *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, İstanbul: Evrim Yayınları, 6. Basım, 1990.
- TBK, Türk Borçlar Kanunu (Kanun No. 6098). *Resmi Gazete*, 27836 (4 Şubat 2011) Erişim 31 Mart 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6098-20120704.pdf>
- TMK, Türk Medeni Kanunu (Kanun No. 4721). *Resmi Gazete*, 24607 (22 Kasım 2001) Erişim 3 Nisan 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>
- Yavuz, Cevdet. *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. 2 Cilt. İstanbul: y.y., 1989.
- Zebîdî, Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ el-Hüseynî. *Tâcü'l-'Arûs Min Cevâhiri'l-Kamûs*. 40 Cilt. b.y.: Dâru'l-Hidaye, ts.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kasım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *Esâsü'l-Belâga*. thk. Muhammed Basil 'Uyûnü's-Sûd, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1419/1998.

Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed. *el-Meşûr fi'l-Kavâ'id*. b.y.: Vezaretü Evkafî'l-Kuveytiyye, 1405/1985), 1/309.

Zeylaî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullah. *Nasbü'r-râye li-tahrîci ehâdîşi'l-Hidâye*. thk. Muhammed 'Avvâme. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 1418/1997.

Zühaylî, Vehbe. *el-Fikhü'l-İslâmî ve Edilletüh*. 9 Cilt. Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 4. Basım, ts.

Hamîdullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. 2 Cilt. Çev. Salih Tuğ. Ankara: İmaj Yayınları, 2003.

Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li-talîli'l-Muhtâr*. 5 Cilt. Kahire: el-Matba'atü'l-Halebî, 1356/1937.